

Visie Samenwerkende Leeuwarder Ouderenbonden op zorg en welzijn van ouderen

Inleiding

In dit tweede visiedocument geven de Samenwerkende Leeuwarder Ouderenbonden aan wat zij belangrijk vinden als het gaat om zorg en welzijn van de ouder wordende burger in Leeuwarden.

De 'visie op wonen van ouderen' werd in 2011 afgerond en gepresenteerd.

Hoewel leeftijd betrekkelijk is en veroudering individueel wordt bepaald, zijn oud worden en zorg ontvangen onlosmakelijk met elkaar verbonden. Senioren vormen dan ook een belangrijke en speciale doelgroep van het zorg- en welzijnsbeleid.

In de afgelopen jaren zijn ingrijpende veranderingen in de zorg- en welzijnssector in gang gezet, die nog lang niet zijn uitgekristalliseerd. Bovendien staan gemeenten, zorg- en welzijnsorganisaties voor de pittige uitdaging om antwoorden te vinden op de stijgende zorgvraag door vergrijzing, schaarste aan werknemers in de zorg en de oplopende zorg- en welzijnskosten.

Het is belangrijk om deze ontwikkelingen en de consequenties daarvan in kaart te brengen. Omdat wij ons realiseren dat zorg en welzijn steeds meer in elkaar grijpen in het nieuwe gemeentelijk beleid 'Welzijn Nieuwe Stijl', behandelen wij beide thema's geïntegreerd. Om binnen de thema's onze aandachtspunten te benadrukken, is cursief gedrukte tekst gebruikt.

Missie Samenwerkende Leeuwarder Ouderenbonden (SLO)

Het bestaansrecht van de ouderenbonden vindt zijn grondslag in het opkomen voor belangen van de achterban, de ouderen. In Leeuwarden werken de drie ouderenbonden (ANBO, PCOB en KBO) samen in de SLO om deze taak op lokaal niveau optimaal gestalte te geven.

Voor de gemeente en andere partijen zijn de SLO het aanspreekpunt voor ouderenbeleid. *Om deze rol goed te kunnen vervullen, vinden de SLO het essentieel,*

- *dat zij van de gemeente alle informatie ontvangen over beleid t.a.v. ouderen,*
- *dat er structureel overleg is,*
- *en dat het recht van gevraagd en ongevraagd advies wordt toegekend.*

Een visie op de drie belangrijke aandachtsvelden wonen, zorg en welzijn draagt bij aan duidelijkheid, zowel voor de SLO zelf als voor de overlegpartners.

Omvang van de groep ouderen in Leeuwarden en demografische verwachting

Begin 2012 heeft de gemeente Leeuwarden 31.933 inwoners van 50 jaar en ouder (Leeuwarder buurtmonitor). Daarvan zijn er 6.952 ouder dan 75 jaar.

De verwachting is dat dit aantal tot 2025 aanmerkelijk zal stijgen. Daarna zal er sprake zijn van een daling. Belangrijke oorzaken zijn de hogere levensverwachting en het op leeftijd komen van de naoorlogse babyboomgeneratie.

Met het klimmen der jaren wordt de zorgvraag groter. Vooral na het 75ste levensjaar heeft de lichamelijke achteruitgang steeds meer effect op de activiteiten van de oudere.

Vergrijzing zal daarom gevolgen met zich meebrengen op veel terreinen, waaronder welzijns- en zorgvoorzieningen.

Het is belangrijk dat beleidsmakers zich tijdig hierop voorbereiden.

Het vernieuwend zorg- en welzijnsbeleid

Er zijn verschillende ontwikkelingen in de samenleving die gezamenlijk resulteren in een veranderend zorg- en welzijnsbeleid.

1. Decentralisatie en bezuiniging

Zorg en welzijnsbeleid wordt door nieuwe wetgeving steeds meer gedecentraliseerd van het rijk naar de gemeenten.

- De gemeente dient, als uitvoerder van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO), ervoor te zorgen dat niemand buiten spel komt te staan omdat hij arm, oud, gehandicapt of ziek is. Zij is verplicht om voorzieningen aan te bieden, waardoor mensen in staat worden gesteld zelfredzaam te blijven en mee te doen in de samenleving.
- De Wet Werk en Bijstand draagt gemeenten op om mensen zonder werk te ondersteunen bij arbeidsinschakeling en hen een bijstandsuitkering te verlenen. Werkloze 50-plussers zijn zeer kansarm op de arbeidsmarkt. De gemeente kan uitkeringsgerechtigden ook verplichten om onbetaald werk te verrichten ten behoeve van reïntegratie of participatie in de samenleving.
- In het kader van de Wet Sociale Werkvoorziening helpen gemeenten mensen met een handicap (psychisch, lichamelijk, verstandelijk) om toch te kunnen werken en in hun onderhoud te voorzien. Dat kan in de Sociale Werkvoorziening, maar ook bij gewone bedrijven.

Het voordeel van decentralisatie van deze diensten is dat de zorg zo dicht mogelijk bij de klant, en dus effectiever en goedkoper kan worden georganiseerd. De uitvoering wordt echter sterk onder druk gezet door de ingrijpende budgetkorting, waarmee het rijk deze taken overhevelt.

De gemeente heeft de regie bij de organisatie van een samenwerkende aanpak tussen zorg- en welzijnspartijen en actieve vrijwilligers. Dat is nodig om te bewerkstelligen dat de hulp aan de klant efficiënter, effectiever, meer geïntegreerd en vooral goedkoper wordt.

2. Welzijn Nieuwe Stijl (WNS), de nieuwe werk- en denkwijze t.a.v. zorg en welzijn

De 'verzorgingsstaat' wordt heroverwogen. Op den duur is deze financieel niet langer houdbaar. Daarnaast is er ook een kentering in het denken over solidariteit en eigen verantwoordelijkheid.

Mensen worden meer zelf aansprakelijk gesteld voor de keuzes die zij maken en voor de risico's die zij nemen. En voor veel vormen van zorg is een eigen bijdrage al verplicht. De nieuwe werkwijze WNS heeft in Leeuwarden vorm gekregen in het concept 'Amaryllis'.

De leidende principes van WNS en Amaryllis zijn:

- niet het aanbod van diensten, maar de vragen van klanten staan centraal
- eigen regie en eigen verantwoordelijkheid van de burger staan voorop
- iedereen doet mee in de samenleving;
- preventie en faciliteren gaan voor hulpverleners
- sneller ingrijpen bij ongewenste ontwikkelingen
- het leveren van maatwerk bij de hulpvraag
- een samenhangende aanpak door Sociale Teams en doorbreking van verkokering
- één huishouden, één plan, één hulpverlener;
- inschakeling van actieve en betrokken burgers bij de hulpverlening;
- wijk- en buurtgericht werken.

De SLO waarderen de nieuwe werkwijze positief. Coördinatie en preventief handelen kunnen de effectiviteit van de hulpverlening vergroten.

Wel vragen wij aandacht voor privacybescherming bij de onconventionele

'er op af-benadering'. Cliënten behoren te weten wat er met hun gegevens gebeurt.

Binnen Sociale Teams wordt gevoelige privé-informatie gedeeld, die niet naar buiten mag komen. Er is behoefte aan een duidelijke richtlijn en klachtenprocedure.

Onze visie

1. Medeverantwoordelijkheid en behoud van eigen regie

Zowel bij de overheid als bij de nieuwe generatie ouderen is er een roep om meer eigen regie en verantwoordelijkheid voor het persoonlijk welzijn en de leefomgeving.

- De overheid wil de zorg betaalbaar houden en vraagt van burgers om bij hulpvragen eerst te putten uit eigen netwerken, alvorens een beroep te doen op professionals en gefinancierde voorzieningen. De verzorgingsstaat dekde in het verleden veel risico's af. Op de lange termijn is dat niet meer houdbaar. Vandaar dat er meer eigen bijdragen gevraagd worden. Daarnaast moet de samenleving weer zorgzamer worden.
- Ouderen van deze tijd willen zo lang mogelijk zelfstandig kunnen wonen en de regie over het eigen leven behouden. Dit blijkt ook uit een onderzoek van de ANBO naar de wensen van de achterban. Zij zijn minder aanbodgericht. Velen denken bewust na over de inrichting en kwaliteit van hun leven in deze levensfase. Belangrijk voor hen zijn, naast de aanwezigheid van goede voorzieningen, een inspirerende en betrokken leefomgeving, waarin bewoners elkaar steunen. Deze ouderen willen zelf keuzes maken en zijn bereid daarin te investeren met geld en /of energie. Veel (jongere) gepensioneerden willen nog graag maatschappelijk actief zijn en zich op vrijwillige basis inzetten. Anderen hebben als mantelzorger een zware taak. Daarnaast wenst de nieuwe generatie ouderen eigen inbreng bij het opstellen van het zorgplan en medezeggenschap in het beleid van dienstverleners.

Op het eerste gezicht sluiten deze twee trends naadloos op elkaar aan.

Aan verantwoordelijkheid zitten altijd twee kanten: de rechten en de plichten.

Burgers die verantwoordelijkheid dragen, behoren zowel geïnformeerd te zijn als invloed te kunnen uitoefenen. Dit geldt zowel voor het eigen zorgplan als voor medezeggenschap in het beleid van gemeente, zorg- en welzijnsorganisaties. De actieve betrokkenheid van burgers is zelfs onmisbaar bij het vraaggericht werken.

Gelukkig hebben de meeste welzijnsorganisaties tegenwoordig een medezeggenschapsraad waarin de verschillende klantgroepen participeren.

Op gemeentelijk niveau functioneren de WMO-raad en de Cliëntenraad Werk en Inkomen.

De ouderenbonden zijn vertegenwoordigd in verschillende van deze raden

Ook eigen initiatieven van senioren, die willen investeren in hun toekomst, moeten in principe op de facilitering van beleidsmakers kunnen rekenen. Immers, de vraag van klanten staat centraal.

Helaas blijkt dit alles niet zo vanzelfsprekend te zijn als het lijkt.

Gemeente en andere beleidsmakers hebben als overlegpartners een grote voorsprong in kennis en macht op de klant, die slechts adviserende bevoegdheden heeft.

En er is een cultuuromslag bij deze organisaties nodig om van een aanbodgerichte naar een vraaggerichte werkwijze om te schakelen.

Als klanten niet tijdig en goed geïnformeerd of niet serieus genomen worden, dan heeft hun medezeggenschap weinig om het lijf.

Zo is bijvoorbeeld de facilitering door corporaties en gemeente van initiatieven om een gezamenlijke seniorenwoonvorm of een huiskamer in een seniorenbehuizing te realiseren, tegen de verwachting in, minimaal. Ouderen moeten zich hier meestal zelf maar mee zien te redden. De beoogde vraagsturing lijkt soms meer op sturing van de vraag dan op sturing door de vraag.

Dit doet natuurlijk geen recht aan de eigen inbreng van de medeverantwoordelijke senior. In feite wordt deze misleidend afgescheept. En de overheid schiet zijn doel voorbij, omdat de burger (de senior) in zijn actieve en zelf verantwoordelijke rol wordt gefrustreerd.

Samenwerking en elkaar serieus nemen zijn voorwaarden om de vernieuwing op het terrein van zorg en welzijn handen en voeten te geven.

2. Preventie en kostenbeheersing in de zorg

Zoals wij al eerder opmerkten, zijn senioren een belangrijke en speciale doelgroep van zorg- en welzijnsbeleid. De ouderdom komt niet zonder gebreken. En de toenemende vergrijzing zal zich onvermijdelijk vertalen in een groeiende zorg- en hulpvraag.

Als de gemeente, binnen de beperkte budgetten die beschikbaar zijn, een goede zorg- en dienstverlening aan ouderen wil blijven bieden, dan zijn kostenbesparing en een effectief preventiebeleid daarbij cruciaal.

Het is daarom belangrijk te inventariseren welke omstandigheden en voorzieningen de behoefte van zelfstandig wonende ouderen aan professionele hulp en dure zorgvoorzieningen kunnen beperken.

Onderstaand noemen wij enkele belangrijke factoren:

- Een duidelijke structuur van informatiesteunpunten en een goed toegankelijke sociale steunstructuur in de wijken.
Zelfstandig wonende ouderen zijn gebaat bij een breed pakket aan laagdrempelige voorzieningen dicht bij huis. Van belang zijn zorg- en welzijnsdiensten, maar bijvoorbeeld ook openbaar vervoer.
Het komt nog te vaak voor dat ouderen niet weten waar ze met hun hulpvraag terecht kunnen. Ook zijn er soms obstakels, zoals eigen bijdragen, waardoor te lang gewacht wordt met het melden van een probleem. Dit kan de situatie nodeloos verergeren.

Een goede toegankelijkheid kan duurdere en intramurale zorg voorkomen of uitstellen. Belangrijk is een duidelijk loket, waar mensen met hun hulpvraag terecht kunnen. Bijvoorbeeld een Multifunctioneel Centrum of wijkservicepunt in de buurt. Voor minder mobiele ouderen moet huisbezoek van een ouderenadviseur mogelijk zijn. Laagdrempeligheid van eerstelijnsvoorzieningen is voor iedereen, maar met name voor de minder draagkrachtigen, van belang.

- Meer informele zorg, mantelzorg en vrijwilligerswerk.
Er wordt voor allerlei zorg- en welzijnstaken een steeds groter beroep op eigen netwerken en vrijwilligers gedaan. Want er is gebrek aan financiële middelen, maar ook aan personeel.

Door samenwerking tussen vrijwilligers en beroepskrachten kunnen diverse zorg- en welzijnstaken goedkoper uitgevoerd worden. Voor de kwaliteit van het werk zal veel afhangen van een goede instructie en coördinatie.

Maar het reservoir aan vrijwilligers, dat voornamelijk bestaat uit vrouwen en gepensioneerden, is wel beperkt. Vrouwen moeten aan het werk en ouderen gaan later met pensioen.

De gemeente zet ter aanvulling ook uitkeringsgerechtigden in voor vrijwilligersactiviteiten. Wij wijzen erop dat er risico's zitten aan het verplichtend karakter van deze inzet, zoals gebrek aan motivatie en affiniteit met het werk. Een zorgvuldige selectie is essentieel.

Ook bij de inschakeling van eigen relaties in de hulpverlening is zorgvuldigheid vereist. Dit om te voorkomen dat kwetsbare ouderen in een ongewenste afhankelijkheidspositie komen, met negatieve gevolgen als afpersing en mishandeling. Beoogde zelfstandigheid kan dan omslaan in het tegendeel.

De gemeente doet er goed aan om vrijwillige inzet te ondersteunen en te waarderen en ervoor te waken dat er niet te veel gevraagd wordt van vrijwilligers. Vooral mantelzorgers dreigen in de knel te komen en hebben dringend behoefte aan voorzieningen, die hen ontlasten.

Er is een bovengrens aan de inspanningen van vrijwilligerswerk.

– **Aanbod van activiteiten**

Een ruim en betaalbaar aanbod van activiteiten als sport, beweging en valpreventie. Dit zorgt ervoor dat ouderen langer mobiel blijven en zichzelf kunnen redden. De zorg- en hulpvraag is hierdoor geringer.

– **Domotica**

Met slimme ict-toepassingen in en om het huis kunnen mensen langer zelfstandig blijven wonen. Bovendien is arbeidsbesparende technologie in de de zorg noodzakelijk om aan de toenemende vraag te kunnen voldoen bij een afname van personeel. Voor de huidige generatie ouderen, die niet is opgegroeid met ict, is een eenvoudige bediening van deze domotica wel voorwaarde.

– **Leefomgeving**

In onze 'Visie op wonen van ouderen' hebben wij uitgebreid stilgestaan bij het belang van de directe leefomgeving voor het welbevinden van ouderen. Zelfstandig wonende ouderen worden steeds afhankelijker van deze omgeving naarmate zij minder vitaal zijn.

De verbanden waar zij altijd bij betrokken waren, brokkelen geleidelijk aan af door verlies en beperkingen. In een anonieme leefomgeving kunnen zij zich snel eenzaam, hulpeloos en onveilig gaan voelen. Een groot beroep op zorg en hulp ligt dan voor de hand.

Een woonomgeving, waarin mensen bij elkaar betrokken zijn, biedt niet alleen ondersteuning, maar ook stimulans om (samen) activiteiten te ontplooiën en veiligheid. Ouderen voelen zich hierdoor meestal gelukkiger. Bovendien lossen eenvoudige hulpvragen zich doorgaans vanzelf op. De vraag naar welzijnsdiensten is hierdoor beduidend geringer. Daarnaast zorgt een goede leefomgeving ervoor dat ouderen veel langer zelfstandig kunnen wonen.

Wij bevelen dan ook de volgende investeringen t.b.v. de directe woonomgeving van senioren aan:

* *Huiskamers in seniorenflats, die door de bewoners zelf beheerd worden en waar zij hun bijeenkomsten en activiteiten kunnen organiseren.*

Dit zorgt voor meer samenleven en samenwerken.

* *Stimulans voor eigen initiatieven van ouderen om gezamenlijke woonvormen te realiseren.*

Als beleidsmakers hierin beter faciliteren, dan kunnen ouderen er met elkaar voor zorgen dat zij langer en plezieriger zelfstandig kunnen wonen, dat vereenzaming wordt tegengegaan en dat mensen tot op hoge leeftijd kunnen meedoen.

Dat past helemaal in het nieuwe welzijnsbeleid. Tegelijk kan er structureel op dure zorg- en welzijnsdiensten bespaard worden door gemeente en zorgpartijen.

Om hierin te voorzien is het essentieel dat deze instellingen, samen met wooncorporaties, gemeenschappelijk beleid formuleren en gezamenlijk budgetten ter beschikking stellen.

Geringe, maar noodzakelijke investeringen zijn nodig, die grote besparingen kunnen opleveren. Deze worden nu gefrustreerd doordat wooncorporaties, als investeerders, niet rechtstreeks de grote financiële voordelen ervaren. De besparingen komen grotendeels ten goede aan partijen die de zorg financieren. Daardoor worden deze besparingen ook niet zichtbaar gemaakt.

Er dient een 'ontschotting' van zorgbudgetten tussen participanten in de zorgketen gerealiseerd te worden, zodat doelstellingen van beleidsmakers (WNS, preventie en kostenreductie) en de wensen van senioren elkaar gaan versterken. Als burgers en overheid echt gaan samenwerken, levert dat alleen maar voordeel op.

Het belang van bovenstaande wordt bewezen in een onderzoeksrapport (verschenen in maart 2008) van de Vereniging Groepsgewijs Wonen Friesland in samenwerking met de Universiteit Wageningen (Economie van consument en huishouden) naar verschillen tussen ouderen in woongroepen en andere zelfstandig wonende ouderen.

De volgende conclusies worden getrokken:

- Ouderen in woongroepen blijven \pm 10 jaar langer zelfstandig wonen dan reguliere ouderen.
- Ouderen in woongroepen hebben veel meer sociale contacten en zijn actiever dan reguliere ouderen.

3. Intramurale zorg

Door goede dienstverlening en preventief beleid kunnen ouderen lang zelfstandig blijven wonen. Toch zijn er grenzen aan het zelfstandig kunnen functioneren van kwetsbare ouderen. Soms wordt de zorg zo intensief dat dit thuis niet meer valt te organiseren. Het wordt dan een te zware belasting voor de mantelzorgers.

De SLO vinden instandhouding van enkele verzorgingshuizen in Leeuwarden belangrijk voor degenen die om lichamelijke of psychische redenen niet langer zelfstandig kunnen wonen. Daarnaast zijn er kleinschalige intramurale voorzieningen in de wijken nodig, bijvoorbeeld voor dementerenden.

4. Ouderen en werk

Op de arbeidsmarkt hebben 50-plussers een moeilijke positie. Er is ten onrechte sprake van een negatief imago met als gevolg leeftijdsdiscriminatie. Werkervaring wordt ondergewaardeerd.

Het gevolg is dat zich onder de langdurig werklozen een grote groep ouderen bevindt, die nog graag in het arbeidsproces zou willen participeren en hiertoe ook in staat is, maar de kans niet krijgt.

Velen worden door de gemeente ingezet voor onbetaald werk met behoud van uitkering. De kans dat dit ooit zal leiden tot het verkrijgen van een echte baan en een normaal salaris is helaas minimaal.

De SLO roepen de gemeente op zich extra in te zetten om de uitzichtloze situatie van deze mensen te doorbreken en werkgevers te stimuleren hen in dienst te nemen.